

Мирослав КУКА¹
Јове ТАЛЕВСКИ

СТРУКТУРАЛНЕ ПРОМЈЕНЕ ОБРАЗОВАЊА У ФУНКЦИЈИ ДЕФИНИСАЊА ЗНАЊА, УМИЈЕЊА, СТАВОВА И ВРИЈЕДНОСТИ

Резиме:

Образовање у будућности подразумијева реконструкцију система едукације. То практично значи спровођење реформи његовог цјелокупног система, као и развој концепције перманентног образовања усклађеног са друштвеним потребама и промјенама. Овдје приказан рад представља интегрални дио шире постављеног и реализованог идејног пројекта о „Редефинисаности образовне структуре Републике Србије“, предатог Министарству просвјете Републике Србије 2010. године. Идејни пројекат чији су носиоци др Мирослав Кука и др Вукосава Живковић реализован је тимски уз координацију рада централне и регионалних радних група у Србији и земљама из обружења са укупно 80 сарадника на пројекту. Модел наше структуре образовног система продужава период обавезног образовања од 10 година (до првог разреда средње школе, који је програмски исти за све) и базира се на диференцијацији образовних нивоа (од предшколског до краја средњошколског) на циклусе, који су од своје стране одређени дефинисаним циљевима и задацима. Унутар приједлога нашег модела, који је категорисан у структурални тип промјене, јасно су дефинисани краткорочни, средњорочни и дугорочни циљеви и извршена концизна подјела надлежности и начина праћења успјешности њеног спровођења.

Кључне ријечи: образовни систем, редефинисаност образовне структуре, измјене и реформа

¹ Др Мирослав Кука и др Јове Талевски: Универзитет „Свети Климент Охридски“, Педагошки факултет – Битола, Р. Македонија

СТРУКТУРАЛНИ ТИП ПРОМЈЕНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ СИСТЕМА

Зависно од принципа промјена (измјена), у постојећој педагошкој пракси се говори о четири врсте могућих измјена: адаптивне, спољашње, регулационе и структуралне. Наша измјена у овој општој поставци односи се на структурални тип промјене, који је усмјерен ка промјенама у организацијској структури образовног система, али се њиме не задире у мијењање реализације образовно-васпитног процеса. Пројекат „Рedefинисаност структуре образовног система Републике Србије“ подразумијева структурални тип промјене у организацији образовно-васпитног система и примарно је усмјерен на постизање веће економичности, рационализације, образовне либерализације и стицања конкретних знања у образовању. То је модел тзв. контролисаног ширења у коме се не раде радикалне промјене унутар постојећег система, што је социоекономски и немогуће у садашњем времену, већ интервенције типа преправки, модификација, увођења нових појединости у постојећи систем тј. структуру. По нашем програму главну пажњу треба усмјерити на структуру образовања, на то како из једне идеје настаје друга, како се непознати утисци сређују и класификују, како научено добија смисао и кроз смисао иницира друге покретаче у образовном процесу. Суштински, образовање је посредством наше структуре усмјерено на исходе, тј. дефинисана знања, умijeња, ставове и вриједности које ученици треба да посједују након завршетка одређеног циклуса образовања. Конкретно наша образовна структура, модел контролисаног либералног образовања, оријентисан је ка дјетету, подржава активну наставу конкретизовану на примјеру диференцираних циклуса датих образовних нивоа, као и њој рedefинисаног курикулума. У том смислу ми смо предложили увођење јединственог тзв. језгро курикулума који подразумијева да ученицима треба понудити јасна основна знања о чињеницама чији су садржаји прецизно одређени. Модел наше структуре образовног система базира се на диференцији образовних нивоа на циклусе од предшколског до краја средњошколског који су одређени дефинисаним циљевима и задацима за сваки конкретан циклус тј. узраст.

КОНТРОЛИСАНА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ ПРОЦЕСА

Модел наше структуре образовног система базира се на диференцијацији образовних нивоа (од предшколског до краја средњошколског) на циклусе, који су од своје стране одређени дефинисаним циљевима и задацима за

сваки конкретан узраст. Ти циљеви су дефинисани унутар саме измјене досадашњег образовања усмјереног на наставни план и програм и његовог прелаза на образовање усмјерено на исходе тј. дефинисана знања, умијења, ставове и вриједности које ученици треба да посједују након завршетка одређеног циклуса образовања. Један од главних исходишта наше структуре, која је у овом сегменту примарно социолошки детерминисана, јесте продужење периода обавезног школовања. Образовно-васпитни процес почиње **првим циклусом** (0 разред), предшколско образовање, које је програмски и курикуларно редефинисано у циљу усмјеравања дјетета на контакт у самој комуникацији. Програмски дефинисани задаци у овом циклусу су: учење друштвених вјештина потребних у социјално прихватљивим ситуацијама, развијање процјена етичких вриједности, што условљава развој емоционалног осјећања, односно тзв. „колективног духа“, акцентовање физичког развоја дјете кроз разне програмски дефинисане физичке активности, програмски дефинисана учења основних елемената читања, писања и рачунања. На крају овог циклуса, а као новоуведена мјера, васпитач за свако дијете попуњава упитник (јединствен на националном нивоу) који садржи одговоре на питања којима се комплетира утисак о когнитивној, карактерној, афективној, психомоторној и социоадаптивној црти и постигнућу сваког предшколца. Овај упитник обавезно садржи и процјену карактера и темперамента дјетета који ће као независне варијабле поред обављеног тестирања у основној школи бити примарни градијенти у формирању што уједначенијих одјељења на почетку школовања. Преко овог упитника (поновљеног и на крају трећег циклуса) пратиће се комплетан развој личности дјетета од почетка његовог школовања.

У **другом циклусу** (1 – 4 разреда), разредна настава, требају се задовољити дјечије потребе и интересовања за образовањем. По питању категоризације предмета у овоме циклусу постоје само двије групе предмета; Базични предмети: српски језик, енглески језик (уводи се у II разреду) и математика. За припаднике мањинских заједница базични предмет је матерњи језик дате заједнице. Обавезни предмети су: ликовна умјетност, музичка умјетност, физичко васпитање и свијет око нас, који могу бити обавезни током свих циклуса или само у неким од њих. У овом циклусу не постоје изборни предмети (уводе се у четвртном циклусу) тј. на узрасту када ученик на основу стечених знања и непосредно доживљеног искуства, самостално врши селекцију у избору понуђених предмета. У овом циклусу ми предлажемо усвајање декларативних или концептуалних знања што подразумева дефиниције, теорије, интерпретације и таксативне податке. Код ове узрасне категорије (циклусу) битно је „шта треба да се зна“ и зато се усвојеност знања у овом циклусу односи само на начин познавања грађе као препознавање, разумијевање и памћење. У овом циклусу ученици не могу да понављају разред, већ се преводе у виши разред као што је регулисано и по актуелном образовном систему.

У трећем циклусу (5 – 6 разреда), почетак предметне наставе, категоризације предмета остаје на нивоу базичних, а с обзиром на проширење садржаја као и типа наставе, проширује се обим обавезних предмета. У овом циклусу ми предлажемо усвајање процедуралних знања која у односу на претходна концептуална знања (други циклус) иду корак даље, по томе што су овдје значајни поступци за употребу знања у одређеним процесима у развијању процесне рутине или вјештине. Код ове узрасне категорије (циклусу) битно је не само шта се зна, него како се нешто зна, тј. знати мјерити, посматрати, савладавати функционалне вјештине итд. У трећем циклусу ученици не могу да понављају разред, већ се као и у претходном циклусу преводе у више разреде. Међутим, у овом циклусу ученик има обавезу да у школској години у којој је преведен у виши разред, похађа наставу предмета који није положио у разреду из кога је преведен. Обавеза ученика је да минимално похађа наставу у обиму од 50% у односу на укупни фонд часова за дати предмет на нивоу школске године. На крају трећег циклуса уводи се обавеза да ученици полажу тест опште информисаности и тест интелектуалних способности. Наиме, одјељенски старјешина би у том периоду, слично обавези васпитача (крај првог циклуса), за сваког ученика требало да попуни упитник о когнитивној, карактерној, психомоторној, социјално-адаптивној црти и постигнућима, као и процјени учениковог карактера и темперамента. Овај упитник мора бити јединствен на националном нивоу, а формирају га одговарајуће педагошко-психолошке и друге специјализиране службе. Подаци из овог упитника, уз резултате са датих тестова, представљају варијабле посредством којих се образују нова одјељења састављена унутар школе од исте популације ученика. Овим се иницира адаптација и социјализација дјете у дјелимично познатој средини, а као припрема за адаптацију и социјализацију у средњој школи тј. новој, непознатој средини. Тест опште информисаности требало би да је национално стандардизован на годишњем нивоу, он није елиминациони већ служи за уједначавање новоформираних одјељења у сљедећем циклусу.

У четвртом циклусу (7 – 8 разреда), крај основне школе, у наставу новоформираних одјељења (разреда), поред обавезних и базичних предмета уводе се изборни и факултативни предмети. Изборне предмете школа бира са листе која се налази у „оквирном националном курикулуму“ и они могу бити засновани на образовној области или на појединачним предметима. Изборне предмете бира ученик а не родитељи и зато се тек на овом узрасном периоду (циклусу) требају понудити, јер ученик тек сада има довољно искуства за самостални избор. Факултативни предмети се појављују у овом циклусу тј. у оном дијелу курикулума који се прописује и регулише на нивоу школе. Школа водећи рачуна о интересима ученика, родитеља и локалне заједнице прави листу факултативних предмета и

даје их у понуди ученицима. Слобода избора факултативних и изборних предмета у овом циклусу из оквирног националног курикулума представља једине елементе курикуларне децентрализације унутар образовне структуре. У овом циклусу ми предлажемо усвајање највишег нивоа тзв. кондиционалних знања за које је битно познавање када, гдје и зашто употребљавати процедурална и декларативна знања. На овом узрасном нивоу тражи се самостална и критичка процјена научених садржаја, предвиђање, истраживање, упоређивање итд. Уколико ученик до краја четвртог циклуса (осми разред) бива више од два пута преведен из разреда у разред, а на крају и овог циклуса има четири или мање негативних оцјена, он се такође преводи у наредни циклус у форми назначене документације предмета из којих је негативно оцијењен. У овим околностима, на крају четвртог циклуса, ученик нема обавезу слушања 50% наставног градива негативно оцијењених предмета. Ови ученици се без полагања пријемног испита, по територијалном принципу, уписује у најближу средњу школу, али са немогућношћу настављања школовања послје петог циклуса тј. послје обавезног образовања (први разреда средње школе). За ученике који су регуларно (без превођења) завршили четврти циклус, као и по постојећој структури образовања, слиједи полагање тестова из српског језика, математике и теста опште информисаности, што представља пријемни испит за упис у једну од претходно назначених средњих школа.

У **петом циклусу** (1. разред средње школе), настава у свим средњим стручним школама и гимназијама обавља се по истом плану и програму и представља обавезан ниво школовања за сву дјецу. У овом циклусу се уводе образовне области чиме се успоставља хоризонтална, а не вертикална повезаност унутар школског програма. Образовне области допуштају да се наставни садржаји, осим у виду предмета, организују и у веће цјелине - теме. Ове теме повезују различите садржаје једног или више предмета или образовних области, чиме на први поглед интегришу различита и разноврсна знања и садржаје. Теме се образују према дефинисаним циљевима и представљају основ модела интегрисаног учења у коме се једна идеја (проблем) проучава и сагледава кроз садржаје појединих предмета и образовних области. Образовне области у овом циклусу треба подијелити на; образовне области језика, књижевности и комуникација, образовне области друштвених наука и филозофије, образовне области математике, природних наука и технологије, образовне области умјетности и естетике, образовне области физичког и здравственог васпитања. На крају петог циклуса ученик је завршио обавезно образовање и зависно од сопствених интересовања, склоности и могућности може или не мора да настави даље школовање. Ученици који на крају овог циклуса прекидају школовање, а стеченим знањем нијесу задовољили полагање овог циклуса, исти циклус полажу уколико имају присуство на више од 80% укупно и предметно

одржане nastave. Ученици који нијесу одслушали дефинисан проценат nastave, имају обавезу да почетком нове школске године у временским интервалима од по два мјесеца полажу предмете из групе обавезних. Ученици који настављају школовање, а немају задовољавајућа знања из одређених предмета, преводe се у више разреде по истој процедури као и на нивоу претходних циклуса.

У **шестом циклусу** (2 – 3 разреда), ниже средње стручне школе, у курикуларни програм поред обавезних уводе се и стручне образовне области. Датом попису обавезних образовних области (из петог циклуса) свака од средњих стручних школа додаје једну или више стручних образовних области, што се у укупном фонду часова дефинише редукијом броја предмета који се уче унутар обавезних образовних области. На крају шестог циклуса ученик је завршио ниже средње стручно образовање. У овом циклусу, као и у претходним, понављање разреда је замијењено формом превођења ученика у виши разред уз обавезу похађања nastave из предмета које није знањем задовољио. Овај циклус треба да обезбеди стручну оспособљеност средњег нивоа која ће ученицима омогућити запослење по завршетку школовања или дати базичну припрему за наставак студирања на факултетима.

На крају **седмог циклуса** (4 разред) гимназије и више средње стручне школе, ученик је завршио више средње стручно образовање. Завршни разред овог циклуса се не може понављати нити преводити већ се ученици упућују на поправни испит из предмета који знањем нијесу задовољили. Поправни испит се у овом циклусу први пут може полагати за мјесец дана од краја школске године, а потом од почетка слједеће школске године највише по два пута у сваком од полугодишта.

Литература:

- Kuka M., Talevski J., Jovanović K., *Transformation due to New Concepts within the System of Education and Learning*, ADVANCED RESEARCH IN SCIENTIFIC AREAS - ARSA, Zilina / Slovakia, 2 - 6. 12. 2013, (256 - 259)

- Kuka M., Jovanović K., Talevski J., *New Conceptions of Educational Systems in the Function of Projecting School of the Future*, JO JOURNALS OF USA - CHINA EDUCATION REVIEW A & B, Volume 3, September 2013, EL Monte / USA, (703 - 708)

- Кука М., Йованович К., Талевски Й., *Проектирование новых структур системы образования*, журнал „ИЗВЕСТИЯ ЮЖНОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА - ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ“, № 5. 2013, Ростов-на-Дону / Россия, (11 - 15)

- Kuka M., Jovanović K., Talevski J., *Redefinition of education structure in the function of projecting school of the future*, 2ND INTERNATIONAL

CONFERENCE „RESEARCH AND EDUCATION IN NATURAL SCIENCES“, Shkodër / Albania, 15 - 16. 11. 2013, (606 - 614)

- Kuka M., Jovanović K., Talevski J., *Change Of Pre-School System In Function Of New Structural Changes In Educational System*, INTERNATIONAL CONFERENCE ON INNOVATION AND CHALLENGES IN EDUCATION - CICE 2013, Kütahya / Turkey, 26 - 28. 4. 2013, (abstracts book 30 - 31)

- Kuka, M. Jovanović, K. Talevski, J. *Projecting the New Strategies of Education System*, 4TH CONFERENCE: ASIA REGIONAL OPEN COURSEWARE AND OPEN EDUCATION CONFERENCE - AROOC, Bangkok / Thailand, 21 - 22. 1. 2013, (152 - 156)

- Kuka, M. Jovanović, K. Talevski, J. *Changes in the structure of educational system in the function of millennium tendencies*, INTERNATIONAL CONFERENCE ON TEACHING AND LEARNING - ICTL, Abuja / Nigeria, 23 - 27. 10. 2012, (134 - 139)

- Kuka, M. Stojanoska, G. *Redefinition of education structure of republic of Serbia*, INTERNATIONAL CONFERENCE “EDUCATION ACROSS BORDERS”, Florina / Greece, 5 - 7. 10. 2012, (134 - 140)

- Kuka M., Jovanović K., Talevski J., *Model of Strategic Planning In High Education*, ARPN JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY - Granada / Spain, (371 - 376), Volume 2, Special Issue, ICTL 2012.

- Kuka, M. Kolondžovski, B. *Cooperative learning as a socio-cognitive form of life in the intercultural education*, THE VI INTERNATIONAL BALKAN CONGRESS FOR EDUCATION AND SCIENCE „THE MODERN SOCIETY AND EDUCATION“, Ohrid / Macedonia 29. 9 - 1. 10. 2011, (165 - 170)

- Кука, М, Живковић, В, *Редефинисаност структуре образовног система Републике Србије*, Београд, 2009.

- Кука М., *Умеравање реформског процеса едукације*, Београд, 2007.